

پیشگام

راهنمای کامل

فارسی عمومی

(پایه نهم)

مؤلف:

دکتر ابراهیم واشقانی فراهانی

واشقانی فراهانی، ابراهیم، ۱۳۵۳ -
 راهنمای کامل فارسی عمومی پیام نور / مؤلف: ابراهیم واشقانی فراهانی. -
 همدان: فراگیر هگمتانه، ۱۳۹۰.
 ۲۶۵ ص.

ISBN: ۹۷۸-۶۰۰-۳۱۹-۰۳۶-۰

فهرست‌نویسی بر اساس اطلاعات فیفا (فهرست‌نویسی پیش از انتشار).
 ۱. فارسی - آموزش برنامه‌ای. ۲. فارسی. آزمون‌ها و تمرین‌ها (عالی).
 الفب عنوان

۱۳۹۰ ۲ ر ۲ و ۲۴۶ PIR ۳۷۸/۱۷۵-۹۵۵

راهنمای کامل فارسی عمومی پیام نور	نام کتاب:
دکتر ابراهیم واشقانی فراهانی	مؤلف:
فراگیر هگمتانه	ناشر:
گیتی	چاپ:
۵۰۰	تیراژ:
اول / ۱۳۹۰	نوبت چاپ:
۹۷۸-۶۰۰-۳۱۹-۰۳۶-۰	شابک:
۶۰۰۰ تومان	قیمت:

پایگاه اطلاع رسانی: www.faragirhegmataneh.com
 پست الکترونیک: faragirhegmataneh@gmail.com

مرکز بخش: همدان، خیابان شریعتی، مقابل کبابیان، کوچه مهر
 تلفن: ۲۵۱۴۴۶۱ - ۲۵۱۶۱۴۴ - ۲۵۲۸۴۶۲ - ۸۱۱ دورنگار: ۲۵۱۷۲۵۲ - ۸۱۱

فهرست مطالب

عنوان

صفحه

پیشگفتار.....	الف
بخش اول (دستور زبان)	
زبان چیست؟.....	۹
جمله.....	۱۰
فعل.....	۱۲
قید.....	۱۸
اسم.....	۱۹
صفت.....	۲۳
ضمیر.....	۲۶
حرف.....	۲۸
شبه جمله (صوت).....	۲۹
نقش های دستور زبان فارسی.....	۲۹
برخی نکته های گوناگون دستوری.....	۳۴
بخش دوم (توضیحات درس به درس متون نظم و نثر لغات، ترکیات و ...)	
درس اول: فردوسی.....	۳۷
ب: مجتبی مینوی (فردوسی طوسی).....	۴۳
ج: کشته شدن سهراب به دست رستم.....	۴۵
درس دوم: م. بهار.....	۶۲
درس سوم: مهدی اخوان ثالث.....	۷۰
درس چهارم: دکتر پرویز ناتل خانلری.....	۷۵
درس پنجم: محمد پروین گنابادی.....	۷۶
ب: تشبیه و استعاره.....	۸۰
درس ششم: منتخباتی از صائب تبریزی / جامی.....	۸۴
ب: جامی (یاد روی تو).....	۸۸
درس هفتم: نصرالله فلسفی / الف: صفات یعقوب لیث.....	۹۱
ب: عنصر المعالی کیکاووس [دو صوفی].....	۹۲
درس هشتم: شهید آیت الله مطهری (عرفان و تصوف).....	۹۲
ب: شمس تبریزی [سماع].....	۹۵

ج: خواجه عبدالله انصاری (از رساله‌های خواجه).....	۹۵
د: رشیدالدین میدی [عشق و ایمان].....	۹۶
هـ: اسرار التوحید [بهترین آفریدگان].....	۹۸
و: علامه محمد حسین طباطبایی (دستی از غیب برون آید و کاری بکند).....	۹۸
درس نهم: دکتر عبدالحسین زرین کوب / مولانا / آرزوی باغ گلستان.....	۱۰۱
ب: مولانا جلال الدین (رازداری).....	۱۰۳
ج: مولانا جلال الدین (آرزوی باغ و گلستان).....	۱۱۱
درس دهم: جلال آل احمد.....	۱۲۱
درس یازدهم: ملک الشعرای بهار.....	۱۲۳
درس دوازدهم: شهریار شعر چیست؟.....	۱۲۷
ب: شعر چیست؟.....	۱۳۰
درس سیزدهم: نسیا بوشیج.....	۱۳۷
درس چهاردهم: سپهری.....	۱۴۱
درس پانزدهم: دهخدا / ابوریحان بیرونی.....	۱۴۳
درس شانزدهم: دکتر سنجهر برتضوی.....	۱۵۰
ب: خواجه شمس الدین محمد حافظ.....	۱۵۱
درس هفدهم: نظامی گنجوی (الف: داستان پیر خشت زن).....	۱۵۹
ب: فریاد روز افزون.....	۱۶۲
درس هجدهم: سعدی.....	۱۶۴
الف: سعدی.....	۱۶۴
ب: از مجالس سعدی.....	۱۷۳
ج: حکایت.....	۱۷۶
درس نوزدهم: دکتر محمد علی اسلامی ندوشن.....	۱۷۸
ب: ابوالفضل بیهقی.....	۱۷۹
درس بیستم: محمد غزالی.....	۱۸۴
درس بیست و یکم: دکتر علی شریعتی.....	۱۸۵
درس بیست و دوم: ناصر خسرو (الف: لحسا).....	۱۸۶
ب: خلق همه یکسر نهال خدایند.....	۱۸۷
درس بیست و سوم: پروین اعتصامی.....	۱۹۲
درس بیست و چهارم: مکتب‌های ادبی ۱ و ۲.....	۱۹۴
درس بیست و پنجم: ویکتور هوگو.....	۲۰۳
ب: بوزگل.....	۲۰۳
ج: ترجمه‌ی تفسیر طبری.....	۲۰۴
د: هزار و یک شب.....	۲۰۴
درس بیست و ششم: عبید زاکانی.....	۲۰۵

- درس بیست و هفتم: عباس اقبال ۲۰۶
- درس بیست و هشتم: حسینعلی راشد ۲۰۹
- درس بیست و نهم: دکتر سید جعفر شهیدی ۲۱۰
- درس سیام: اقبال لاهوری ۲۱۲
- درس سی و یکم: ابن یمن ۲۱۵
- درس سی و دوم: خواجه نظام الملک ۲۱۷
- درس سی و سوم: دکتر محمد معین ۲۱۸
- درس سی و چهارم: قائم مقام فرامانی ۲۱۹
- درس سی و پنجم: واعظ کاشفی ۲۲۰

بخش سوم (تاریخ ادبیات)

- چند نکته در یادگیری تاریخ ادبیات ۲۲۱
- شخصیت‌های ادبی و آثارشان (به ترتیب الفبا) ۲۲۲

سؤالات تکمیلی

- آزمون شماره یک ۲۳۰
- آزمون شماره دو ۲۴۲
- آزمون شماره سه ۲۵۲

چرا باید درس فارسی عمومی را خوب بیاموزیم؟

زبان رسمی هر ملت، مهم‌ترین عامل ارتباط و اتحاد افراد آن ملت است. زبان فارسی نیز به عنوان زبان تاریخی و رسمی ملت ایران، مهم‌ترین عامل ارتباط و اتحاد ایرانیان به سان یک ملت است.

همچنین تاریخ، تمدن، فرهنگ و اندیشه‌ی ایرانی در نمودهای چون نگارگری، سفالگری، خوشنویسی، موسیقی و... ثبت و حفظ شده‌است، اما هیچ‌یک از این نموها با زبان و ادبیات فارسی برابری ندارد. زبان فارسی و ادبیات آن، گسترده‌ترین، ژرف‌ترین و کامل‌ترین نمودی است که تاریخ، تمدن، فرهنگ و اندیشه‌ی گذشته‌ی ایرانی را در خود گرفته و برای امروز و آینده حفظ کرده‌است و به‌ویژه ادبیات آن، گنجینه‌ای است که در سطح جهان، کم‌نظیر است. پس برای این که ایرانی شایسته‌ای باشیم، یک شرط ضروری آن است که زبان فارسی و ادبیات آن را به شایستگی بیاموزیم و به شایستگی به کار گیریم.

به صراحت دانشجو بودن و برای این که دانشجویی شایسته باشیم نیز باید زبان و ادبیات فارسی را به شایستگی بیاموزیم. زیرا زبان، ابزاری گسترده، آسان و سریع برای ارتباط بشر است که خود به دو گونه‌ی ارتباط با خود (اندیشه) و ارتباط با دیگران (انتقال اندیشه) تجلی می‌یابد و به سبب گستردگی، آسانی و سرعت بی نظیرش، به مرور زمان، دیگر ابزارهای ارتباط بشری را منسوخ کرده یا زیرمجموعه‌ی خود ساخته و خود مبدل به ابزار یکتا و منحصر به فرد ارتباط بشری شده‌است، به گونه‌ای که اگر دیگر ابزارهای ارتباط را نیز به کار گیریم، باید آن را تحت زبان به کار گیریم. با آن که پیام آن را در ذهن، به زبان تبدیل کنیم. برای نمونه، تلفن، یک ابزار ارتباطی است، اما این ابزار، تحت زبان عمل می‌کند. نیز علائم راهنمایی و رانندگی، ابزارهای دیگر ارتباطند، اما پیام این ابزارها در ذهن، به زبان مبدل می‌شود.

برای درک اهمیت بی‌همتا و یکتای زبان در زمینه‌ی ارتباط، مثالی می‌زنیم: به یک موضوع بیندیشید. در حال چه کاری هستید؟ آری، خاموش و بی‌صدا در دهستان یا خود سخن می‌گویید. اندیشیدن چیزی نیست جز به کار گرفتن زبان، و اندیشه چیزی نیست جز زبان. البته می‌توانید برای اندیشیدن از ابزارهایی دیگر نیز استفاده کنید، برای نمونه به جای به کار بردن جملات در ذهن، زنجیره‌ای از تصویرها را مرور کنید، اما این روش اندیشیدن از گستردگی، سرعت و آسانی زبان بی‌بهره است و به همین سبب است که انسان در گذر از زندگانی بدوی به سمت پیشرفت، دیگر ابزارهای ارتباط با خود و کنار نهادن زبان، مبدل به تنها ابزار ارتباط با خود (اندیشیدن) شد و برای این که بیندیشیم، ناخودآگاه و بی‌تصمیم از زبان خاموش بهره می‌گیریم.

بنابراین گسترش توانایی‌های زبانی، گسترش توانایی اندیشیدن و توانایی انتقال اندیشه به دیگران را در پی دارد. برای آن که بتوانید گسترده، آسان و سریع بیندیشید و اندیشه‌ی خود را به دیگران منتقل سازید، باید توانایی‌های خود را در یک زبان به سان زبان ذهنی و زبان اندیشیدن گسترش دهید. دست‌کم یک زبان دیگر را نیز بیاموزید. فراموش نکنید که هر یک زبان تازه، یک پنجره‌ی تازه رو به درون خود و رو به جهان بیرون است. اغلب زبان رسمی هر ملت، همان زبان ذهنی افراد آن ملت است. بنابراین، برای گسترش توانایی‌های ذهنی خود باید توانایی‌هایتان را در زبان فارسی و ادبیات آن گسترش دهید.

نظر به همین دلایل و اسباب است که دانشجوی هر رشته‌ای که باشید، در برنامه‌ی درسی‌تان درس زبان و ادبیات فارسی در قالب واحد فارسی عمومی گنجانده می‌شود. این درس را عقب نیندازید. سعی کنید در آغاز تحصیلاتتان و پیش از هر واحد دیگری انتخابش کنید و آن را به شایستگی تمام بیاموزید.

لایحه لزوم تدوین این کتاب چیست؟

اگر کتاب کمک‌درسی یا کمک‌آموزشی، کتابی باشد که مطالب درسی را جزء به جزء و به طور کامل و مفصل توضیح می‌دهد، کتاب فارسی عمومی دانشگاه پیام نور، خود یک کتاب کمک‌آموزشی کامل است و تلاش گروه مؤلفان این کتاب، مجموعه‌ای را پدید آورده که از این حیث، کم‌نظیر است. متونی مناسب انتخاب شده، مباحث مفید مطرح شده و نکات دشوار، جزء به جزء توضیح داده شده است.

اما با وجود چنین کتابی، لزوم حضور استاد چیست؟ استاد، رابط میان کتاب و دانشجو است؛ یعنی آن که استاد:

- مطالب گسترده در کتاب را گرد هم می‌آورد و دسته‌بندی شده ارائه می‌کند.
- آنچه را به صورت زنجیره‌ای طولانی و پیچیده از جملات، مطرح شده و ممکن است یکجا در ذهن دانشجو نگنجد، به یک یا چند جمله‌ی مرکزی و محوری تقلیل می‌دهد.
- آنچه را که موجز و رمزاره مطرح شده است، شرح می‌کند و توضیح می‌دهد.
- چند موضوع را که در حقیقت یک موضوعند اما نقاب به چهره زده‌اند، نقاب‌زدایی می‌کند و یکی بودنشان را نشان می‌دهد.
- موضوعاتی را که کاملاً بی‌ربط به نظر می‌رسند، با زنجیره‌ای استنتاجی به هم پیوند می‌زند و نشان می‌دهد که یکی از این دو موضوع، نتیجه‌ی دیگری است و هنگامی که آن دو موضوع، به هم قفل شدند، دیگر فراموش نمی‌شوند.
- و تعاریف و اصول تازه را به اجزا می‌شکند و آن اجزا را به دانسته‌های پیشین دانشجویان پیوند می‌دهد.
- آنچه گفته شد و بسیاری از دلایل دیگر، حضور استاد را به سان رابط کتاب و دانشجو ضروری می‌سازد. اما نظام دانشگاهی پیام نور، نظامی است که در غیاب استاد، ضرورت وجود کتاب‌هایی شبیه آنچه اکنون در اختیار دارید، آشکار می‌شود. بنابراین ما در این کتاب سعی داریم آنچه را که استاد به سان رابط میان دانشجو و کتاب انجام می‌دهد، به صورت مکتوب انجام دهیم.

۱-۲- امتیازات و مزایای کتاب حاضر چیست؟

- کتاب حاضر، ثمره‌ی سال‌ها تدریس فارسی عمومی در نظام‌های متفاوت دانشگاهی است که از یک سو موجب آشنایی دقیق با نیازهای دانشجویان فارسی عمومی و از سوی دیگر باعث اشراف به زوایای آشکار و نهان منابع این درس شده است. همچنین در مرور منابع متعدد کمک‌درسی فارسی عمومی، کاستی‌ها و نارسایی‌هایی مشاهده شد، که تمام تلاشمان، رفع و جبران این کاستی‌ها بوده است. برای نمونه:
- گاه در برخی منابع کمک‌درسی، معنای ذکر شده برای ابیات، شواهدی از معنای همان ابیات در متن فارسی عمومی است. بنابراین تلاش ما بر این بوده است که از تکرار چنین مواردی پرهیز شود.
 - برخی از ابیات و نثرها افزون بر معنی کردن واژه‌ها و معنی کردن کل بیت و نثر، نیاز به شرح و توضیح نیز دارند که این موارد بلافاصله پس از معنای این موارد، با عنوان «تکمیل» ذکر شده است.
 - جهش از سر مطالب، مشکل دیگر برخی کمک‌درسی‌هاست و این مشکل از نیمه‌ی کتاب‌ها به بعد، بیش‌تر مشاهده می‌شود. در این حوزه نیز تمام تلاشمان بر آن بوده که سادگی و آخرین سطر کار، تمامی نکات لازم را ذکر کنیم.
 - همه‌ی مباحث و نکات دستوری از سرتاسر کتاب جمع‌آوری شده و به صورت یک جا ارائه شده است. با پیوستگی مطالب دستوری، امید بیشتری برای یادگیری آن‌ها هست. نیز پس از یادگیری دستور زبان در ابتدای کتاب، مرور نمونه‌های نظم و نثر در ادامه‌ی کتاب، خود به دوره‌ی نکات دستوری مبدل می‌شود.
 - همه‌ی مباحث مربوط به سبک‌ها و مکتب‌های ادبی که برای سطح فارسی عمومی لازمند، در یک بخش ارائه شده است.

- در بخش آرایه‌ها (درس ۵) تلاش شده است که آرایه‌های بسیار حساس و بنیادین از قبیل مجاز، استعاره، تشبیه و کنایه به ساده‌ترین و کاربردی‌ترین صورت ارائه شود به گونه‌ای که یادگیری آن‌ها تنها حفظ کردن تعاریفشان نباشد و به یافتن عملی نمونه‌ها در متون منجر شود.

- تمام نکات تاریخی کتاب فارسی عمومی در بخش تاریخ ادبیات ارائه شده است.

- سوالات چند دوره آزمون دانشگاه پیام نور با پاسخ‌های کاملاً تشریحی ارائه شده است.

- دیگر امتیاز این کتاب در همی موضوعات دستور، آرایه‌ها و دیگر مباحث، توضیحات کاربردی و عملگرایانه است. به جای آن که به توضیحات فنی بسنده کنیم و وظیفه‌ی اصلی‌مان یعنی ساده و فهم‌پذیر کردن مباحث را فراموش نماییم، سعی کرده‌ایم که عملی‌ترین توضیحات را ارائه کنیم. برای نمونه آیا با این توضیح می‌توانید اضافه‌ی اقترانی را در عمل، در یک متن بیابید: «اگر اقتران و پیوستگی مضاف را به مضاف‌الیه برساند، اضافه را اقترانی می‌گویند». این توضیح، تعریفی فنی و درست برای اضافه‌ی اقترانی است، اما دانشجویی در سطح فارسی عمومی بعید است که با این توضیح بتواند در عمل، اضافی اقترانی را بیابد. پس به توضیح اضافه‌ی اقترانی در این کتاب مراجعه کنید تا کاربردی و عملی بودن توضیحات این کتاب را دریابید. همین عملگرایی و کاربردگرایی در دیگر مباحث از قبیل آرایه‌ها نیز رعایت شده است.

امیدواریم که این کتاب، چنان که هدف مؤلفش بوده است، یاریگر دانشجویان گرامی برای گذراندن موفق درس فارسی عمومی باشد و بتواند به هدف گنجاندن این درس در برنامه‌ی تحصیلات دانشگاهی یاری رساند. هدفی که عبارت از گسترش دادن توانایی‌های ارتباط شما با خودتان (اندیشیدن) و ارتباط شما با دیگران (انتقال اندیشه) است.

لکنت: «ترتیب اهمیت موضوعات کتاب فارسی عمومی»

پرسی که همیشه در کلاس‌های درس دانشگاهی مطرح است، این پرسش است که کدام بخش از کتاب مهم‌تر است و در آزمون‌ها سهم بیش‌تری از سؤالات را دارد؟ پاسخ نخست به این پرسش این است که طرح پرسش به صورت: «کدام درس در کتاب فارسی عمومی، مهم‌تر است؟» پرسش چندان مناسبی نیست و پرسش مناسب‌تر چنین است: «کدام موضوع در کتاب فارسی عمومی، مهم‌تر است؟»

پاسخ این پرسش، از هدف درس فارسی عمومی برمی‌آید. هدف از این درس، یاری رساندن به شما برای درک بهتر متن‌ها و افزایش توانایی نوشتن متن‌های فهم‌پذیر برای دیگران است. پس بیش‌ترین اهمیت در این درس، با متن‌خوانی و درک مطلب است. طرح دیگر مباحث از قبیل دستور زبان، آرایه‌ها، سبک‌ها و مکتب‌ها و ... نیز جدا از آن که ارزش در خود دارند، باز تا حد زیادی برای یاری رساندن به متن‌خوانی و درک مطلب است. بنابراین، مهم‌ترین موضوع در درس فارسی عمومی، متن‌خوانی و درک مطلب است.

پس از درک مطلب، بیش‌ترین سهم پرسش‌ها با دستور زبان است. پس از دستور زبان، بیش‌ترین اهمیت با آرایه‌هاست. سپس تاریخ ادبیات و سبک‌شناسی و مکاتب ادبی و سرانجام دیگر موضوعات از قبیل روش نگارش مقاله و نشانه‌گذاری.

بنابراین بر اساس این درجات اهمیت، وقت خود را تقسیم کنید و اگر احساس می‌کنید که فرصت کافی برای پرداختن دقیق به همه‌ی موضوعات را ندارید، بیش‌تر وقتتان را به موضوعاتی اختصاص دهید که بیش‌ترین اهمیت را دارند، هرچند که تنها هنگامی می‌توانید مطمئن شوید به هدف درس فارسی عمومی رسیده‌اید که همه‌ی موضوعات را با دقت کامل و کافی مطالعه کرده باشید.